

Az is lehet, hogy amint épségben átjut,
A vákuumban szétesik. Az eredményt látjuk.
Nem azt mondom, hogy ott nagyobb a rend,
Vagy hogy akárcsak sejteném, mi van odabent,
De arról, ami a felszínen kavarog,
Sajnos, még ennyit sem mondhatok.

4.

Hátra-hátrafordulva összeszedem
A naptáramból kihullott lapokat,
Forgatom, hogy hátha, de nem, de nem,
Nem tudom már visszailleszteni őket.
Ha volt is, nincs meg a helyük, üresen
Marad minden kihullott papírdarab,
Üresen, üresen, hát mindet elengedem.
A gyűrött éveken majd lassan átzörögnek.

Pannonhalmi Szemle, 2012/2.

Ferencz Győző 1954-ben született Budapesten.
Verset ír, műfordítással foglalkozik. József Attila-díjas.

Józsa Márta

A MANGÁLOK FÖLDJÉN

Egy regényrészlet lekerekítése

I

„Szebb az az arc, amelyen valami anyajegy van.”
(Seneca Ovidiusról)

Zavaros, nehezen megközelíthető, kezdetben kicsit riasztó, később valamelyest megnyugtató környezetben fekszik a mangálok városa. Ki- és megkerülhetetlen. A görögök alapították a rómaiaknak ajándékba, legyen majd hová száműzniük a költőiket. Olyan teret alakítottak ki, ahonnan hasztalan könyörögné vissza magát egy-egy kegyvesztett, így meg sem próbálja. Helyet kaptak, mely beszippant. A száműzetés pusztán hazámtól s szeretteimtől fosztott meg, szokta mondogatni Völgyi Dregán, magamtól, a költészettől soha. És tulajdonképpen Mordizom királylánytól sem, de ezt nem lesz könnyű bizonyítani. Néha el is bizonytalanodik, a bizonytalanság megviseli, mint a jeges szél. Sovány tehénnékkal együtt bámulja a jégtáblás tengert. Január hatodikát írnak éppen, vízkereszt. Ezen a napon is szülehettem volna, ide ez illenék, a víz, az én keresztem. Mormolja, joga a mormoláshoz még akad. Vagy mormolja neki a víz, a mangál tenger. Egy másik tenger volt a szeme előtt, tengerparti fiú volt, olyan tenger partján született, ahol a homokpartot sohasem fedte hó, partján sziklák nőttek, s nem kukorica, kalózok támadtak, s nem skorbut, pelagra, mint az itteni, napszám puliszkát majszoló parasztokat.

Az a tenger rendszerint már márciusban meleg volt, és éppenséggel novemberben sem volt törvényszerű, hogy kivetette volna magából az úszkáló különcöt. Különc volt csak, nem lázadó, holott második fia volt apjának. Fényes közhivatal állt volna előtte Rómában, s ha azt a lehetőséget hamar el is baszarintotta, mehetett volna még törvényszéki gyakornoknak Athénba. Vagy bárhová, ami nem provincia. Vagy legalább nem az. Ám a szónoklattan s a hatalmasokhoz való hűség nem volt ínyére, még ha a hivatal csábítására jóízűen gondolt is olykor. Mert van annak csábítása, ha tagadjuk is. Mi lesz így velem – morfondírozott gyakorta –, testben gyenge, lélekben alkalmatlan vagyok arra, amire

szántak. Jókor jut eszembe – folytatta később –, a mangálok magányos földjére, jéggel torlaszolt öbleire, a gyanakvó idegenek ridegségére, hát erre, erre vajon alkalmas vagyok? Itt a tenger fölött kel fel a nap, ahol nyugodnia kellene. Csoda-e, ha nyugtalan vagyok. És bágyadt, mindig csak bágyadt, egy egész nyár nehezen begyűjtött melegét az első pillanatban fújja ki csontjaimból az őszi pontusi szél. Egyedül vagyok, és túl régen magyarázom magamnak, hogy mit is nyertem ezzel.

A száműzetésre való alkalmasságát, a döntés helyénvalóságát s más, nehezen megválaszolható kérdéseket firtató leveleinek zömét Völgyi Dregán Apgárhoz írta. Kérdezte tőle, hogy így-e s amúgy-e, felosztotta, árnyalta, fej- és lábjegyzetekkel ellátta, húzta, bővítette, majd újra meghúzta sokszorosán átgondolt mondatait. Az ember mégiscsak az ellenségének írja a legjobb leveleit. A kockázat miatt is, meg az elégtétel miatt is: Völgyi Dregán őszintén hitt a győztesek elkerülhetetlen és kibírhatatlan lelkiismeret-furdalásában, legátéltebb pillanataiban gyötrődve sajnálta Apgárt, elképzelve, mily gyötrődve s önmarcangolva gondol őrá a langyos jadrán zefírek mellett a fiú, akinek, fogalmazzunk kíméletesen, kitért az útjából. Megosztjuk egymás közt a jövőt s a múltat, legyintett nagyvonalúan a búcsúzásakor, a múlt minden bizonyosságával az enyém marad, tiétek legyen a jövő, melyben nem falunk többé együtt pacsirtanyelvet, s hasonlóképpen nem lesz közös részegségünk, kortyoljátok nélkülem a mézes borokat. Jól hangzott, az egészből egy szó volt igaz, azóta is minden pillanatban várja, hogy egyszer Apgár előlép valahonnan, ráteszi a kezét szélfúttá vállára, és hazavezeti. Erről persze sohasem írna a levelekben, melyekben döntésének hasznát, mi több, természetyszerűségét ecseteli. Arról nem is beszélve, hogy ezeket a leveleket milyen jó érzés elküldetlenül összetépní – vallja meg Mordizom királylánynak. A lánynak írott leveleket legalább nem aprítja miszlikekbe, valaki egyszer még megtalálhatja, meg is fogja, az ilyesmi nem vész el.

Az a huncut szóke bor módfelett hiányzik a mangálok távoli földjén, nem tudja megszokni az árnyalatnyit kesernyés, mézgás pirosat. Apgár is hiányzik persze. Annyira hiányzik, hogy hirtelen előregedett, mint akit megfosztottak az ellenségétől. No és mi van, ha öregnek érzi magát, az csak nem bűn tán. Idővel minden hajdan kihörpintett pohárnak újra megkerül a jelentősége. Az arcunkért egy időn túl felelősek vagyunk ugyan, az ízelőbimbóinkért azonban soha. Mert mi is a haza? Mi lenne, házikoszt. Hol az a római, aki megtilthatja azt nekem, hogy a házikosztól álmodozzam a mangálok zord, homokkal felkavart, késszürke vízének partján. Apgár úgy számolt le velem, hogy tudta, én

is ezt teszem vele. Apgár azért maradhatott Apgár, mert engem száműzött, gondolta némileg igazságtalanul, de logikusan. Elvégre ki vitatná el zsarnoktól a zsarnokságot fenntartó hírnevet.

Mordizom királylány letépi magáról a szandált, dörzsöli talpát az idegen homok. Máris mások a neszek, hosszú utat tett meg idáig, és mindvégig fülelni kényszerült. Nehéz, ám hálás dolog Rómától távol lenni, mondta. Elvben semmi keresnivalója nincs egy olyan tenger partján, ahová képesek voltak magányba küldeni egy költőt. Az ő költőjét, hogy éljen ezután nélküle. Hetekig utazott, ismerősökre nem lelt, nehezen oldódott, mint aki régóta nem használta az anyanyelvét. Sohasem derült ki, hogy tényleg ilyennek képzelte-e a mangálok földjét, igaz, nem is a képzelet ellenőrzése végett tette meg az utat. Ördög tudja, visszamegy-e valaha. Kizárólag a magányra lehet ilyenkor gondolni. A magányt Mordizom királylány választotta magának, és éppen annyira ragaszkodott hozzá, mint Völgyi Dregánhoz. És megkaptam, meg én, gondolta elégedetten, ha valahova, ide valóban bejött velem együtt a magány. Meg akarok szabadulni tőle, mondja félhangosan, nem tudni, kire gondol. Halk és provokatív meztláb, keresi Völgyi Dregánt. Idetalálnia könnyű volt, megtalálnia nehéz, már egészen beleillett a tájba, mint a távirópózna vagy a gazdátlan parlagon megtelepült kukorica. Tengeriföldek lepik el a tenger partját, ott legelget a tengerparti tehén, mint egy száműzött római. Lassan megmérgeződik a szárkúpok alatt, nyalogatja a kénes sót, issza a sós vizet, fetreng a sós mocsárban. A tengernél is jóval sósabb tavak vannak arrafelé, szintúgy sós, fekete iszappal, csaknem mindenki abba burkolózva jár föl s alá. Csak a mangálok nem. Ők hidegvérrel szemlélik a bűdös fekete sártól izületeik nyikorgásának megszüntét remelő idegeneket. Ahogy a hegyvidéki parasztok szokták elnéző fejingatással elnézni, amint lelkes hátizsákosok a túrafelszereléshez járó vesszőkosárba összegyűjtik az őzlábgombákat, amelyeket ők a maguk rendje szerint az út szélére rúgnak, persze nem tudják, hogy az idegenek nemcsak a csiperkét meg a szegfűgombát, hanem az őzlábat, néhol még az árvégű fülökét vagy az ártéri erdő fatörzsein sárgálló gévagombát is megeszik. Az idegenek másutt lagnak, vagyis másutt vannak otthon is, próbálta azonos kalap alá venni Völgyi Dregán a tengerparti kukoricásra, a bűzös, sós iszap, továbbá a távoli, halott vulkánok odvaiból szívárgó kéngőzők és a kárpáti gombapopuláció iránt hasonló lelkesedést mutató utazókat. Akik egyenesen mindenhatóan tekintik a mangál iszapot, magukra kenik, mintha csak szerezsennek akarnák látni magukat, s messzi földön telekürtölik az-

után a kocsmákat azzal, hogy így s úgy, nemcsak hogy a csúz kiállt a lábukból, s hogy még azután is őrizték a csontjaik a nyár melegét, hogy a körömágyukból végre elkopott az olajos iszap feketéje, hanem még az asszonyok gyorsabban fogantak egy-egy iszapban eltöltött nyár után. A fekete sár húzta össze a bőrt, tépte a szőrt, ahogy száradt a napon, aztán felhólyagosodott, majd pikkelyesen, mint pancser szobafestő által kikevert falfesték, kezdett leesni előbb a végtagokról, később a hasról, azután a hát következett. Legvégül az arcok fehéretek vagy inkább vörösödtek elő. Az iszap alatt nagyon is le lehetett égni, mégis, a megkínzott és a kúra után napokig kénköszagú testek éjszakánként rendszeren behúztak a gyerekcsinálásba. Másszor meg sem várják a hágással az estét, a kukoricásban elbújva nagyokat csattan-cuppan testükön az iszap, a kitartóbbja hátán akár páncéllá is szárad, mire a gyerek megfog. A kukoricalevelek felsértik a bőrt, az iszap belegyógyul, sötétben, mint az indigó. Az idegenek tetováltak lesznek, sokáig látszik majd rajtuk, hogy a kukoricásban csináltak gyereket. A mangálok sosem beszélnek erről, a gyerekcsinálók nem az első idegenek, akik jól érzik magukat a földjeiken. Az ilyenekről pedig jobb nem is beszélni. Úgy látszik, a szulfur a kellemes emberi trágya képében jelentkezik mifelénk, elménc kedett Völgyi Dregán, észre sem véve, hogy már magáénak nevezi ezt a minden illatában oly idegen vidéket, ahol a mangálok oly undorodva kerülgetik a kénes szagáról ismeretes idegent. Épp mint a mofettákban, szólalt meg Mordizom királylányban a kénbűzben fogant lokálpatrióta. Szülőföldjén, a Kárpátok keleti láncának egykori vulkanikus csúcseinak oldalán kénesen gőzölgő gödreihez járnak a gyermekáldásért fohászoló fiatal asszonyok, s a derekukat tapogató vének is, összeérnek lassan kis és nagy bajok, kinek ezért, kinek azért szagat, bűzölgő mocsarak és bűzölgő, gőzölgő hegyoldalak segítenek rajtuk.

Minden vidéknek megvan a maga kénköve.

Olyan a mangál iszap, mint a székely mofetta. A tengerparti röghegyek emlékezetének lassú, üledékes pöfögése és a kihunytt vulkánok gőze végül ugyanazt a célt szolgálja, egyik is, másik is ír a meddőségre, szaguktól megbokrosodnak a hímek, nedves, tápdús nyálkát termelnek az asszonyok. Emitt sorvad a búza a szikes parton, alig jut legelnievaló a tehénnek, s az a néhány halszagú disznó is ugyanarra a csenevész kukoricás termésére szorul, amiből a parasztnak sem jut sohasem bőségesen. Amott pedig, fent a hegyen óvatlanul a mofetták fölé szálló madarak tetemei jelzik messziről, merre van a csodatévő hely. Nincs dögsszag; a kén az embert termékkennyé, a hullát időtállóvá teszi.

II

„– Látja, hogy milyenek az örmények is!”

(Kardos G. György: *Avraham Bogatir hét napja*)

Mordizom királylány vásárolt egy kanna igazi, fölötlen, jó zsíros tejet, Völgyi Dregánnal kétfelől fogták a fülét, úgy sem volt könnyű hazacipelni. Felforralta előbb a felét, majd hagyta langyosra kihűlni, utána keverte hozzá a másik felét, a nyersset. Uborkás borkánokba töltötte a masszát, gézzel lefedte, úgy hagyta érni, persze naponta fakanállal megkevergette. Ha savó jött fel a tetejére, azt letöltötte volt mindig, s tette ezt mindaddig, míg három hét után próbát nem főzött: ujjnyit forralt egy kis edényben a tejből, s ha az nem ment össze, hanem szép sima s citromszagú volt, kapta magát, s kiment a kertbe, fogott egy kaszát, azonmód lekaszált körülbelül három kiló petrezselyemzöldet, szedett hozzá egy csokornyit csombort meg egy összmarék zellerzöldjét. Megmosta, majd felaprította a sok petrezselymet, csombort, zellert, belefőzte az érlelt tejbe, az előzőleg összekötött csomborcokrot a végén kidobta belőle, ahogy kell, addig kavargatta, míg az egész olyan sűrű nem lett, mint a szilvalekvár. A harmadik kora őszi hétvégén hagyta végül kihűlni a masszát. Diónyi kúpokat formázott belőle, a sirítódeszkán szárógatta őket, gézzel lefedte, naponta forgatta. Csak ennyit kellett a télre készülődni, s így mindig volt churut elég, amit az ádzsáburba reszeljenek. Az ángádsz örményül fület jelent.

Ünnepi lakomában húsos derelyét főzött a zsíros kappanlevesbe, reszelt churuttal, s bőségesen fűszerezte tejföllel. Csak ünnepnapokon, hangsúlyozta Völgyi Dregán, de Mordizom királylány szerint maradék húslevesbe is jó a churut, ünnepélyes étel lesz, az örményekre igazán ráfér néha egy rendes kis ünnepélyesség soron kívül is. Hát nem ünnep volt, emlékeztette, pusztá léte okán Kabdebó, a pék, aki olyan fonott perccet s kalácsot tolt reggelről reggelre a kordéján, amihez csak a sábatáthkor kóstolt barchesz volt fogható? Na ugye. Nap mint nap otthonossá kell főznöm ezt a satnya, kénes mangál világot.

Mordizom királylány másszor vett egy kasztrol vaját, habosra keverte nyolc tojás sárgájával, kelesztette, dagasztotta, fonta, kente, végül egy mélyedést nyomott a nyers kalács közepébe a hüvelykujjával. Egy köldököt. Mordizom királylány uja őseire, a kannibálokra emlékezett ilyen kalácsos ünnepekkor. Azokra, akik elvégezték a munkát, amely nélkül aligha maradhattak volna életben: a táplálkozást és a hullák eltakarítását

egyszerre. Ezt a munkát most sakálok, keselyűk, krematóriumok és persze hangyák, férgek, mikrobák végzik, akiknek emlékét még egy kalácsban sem örökítik meg.

A mangálok enyhén erjedt, zavaros színű, édeskés búzaitalt isznak a piacon az ünnepek másnapján. Görögkeleti szertartású, hitű keresztények éppúgy, mint az igaz hittel járó alkoholabsztinenciát régen elvesztett törökök, tatárok és más muzulmán népség gyógyítják ott a másnapot. Mióta Mordizom királynő megjött, Völgyi Dregán néha elhagyja száműzetése helyét, elsétálgatnak együtt a mangál provinciában, e sok letűnt birodalom periferiáján. Ilyenkor betérnek a piac melletti szegényes kis dzsámiba, ahol egy fiatal tatár tanítónő oktatja a koránt török, tatár és cigány gyerekeknek. Ilyenkor boldog, hogy olyasvalaki is betéved a kis templomába, akit nem csak az érdekel, hogy hol látható a próféta szakálla, hanem aki arról is tündödik, hogyan lehet egy dzsámiban legalább néhány percre magánnyá változni. A mangálokat ez nemigen érdekli, ők a maguk szokott módján feledkeztek meg nemcsak a rómaiakról, hanem arról is, hogy pár évtizeddel korábban még zengett odafenn a müezzín. Akkor voltak rómaiak, most nincsenek, régebben szólt a müezzín, most rendszerint hallgat – mondogatták vállvonogatva. A mangálok feledékeny népség, vette enyhe fintorral tudomásul Mordizom királynő az esetet. Olyan hosszú utat tett meg idáig, hogy már könnyű volt tudomást vennie. A dzsámi a tengerre néz, a tenger Krímre, a tatár tanítónő nem néz Krím felé, mert nincs ott mit látnia. Ezt a nagyapjától tanulta; az öreg hajón érkezett a mangálok földjére, és sohasem nézett visszafelé. Nem nézte meg soha többé a tengert, pedig kelet felé imádkozott.

III

Janjetina partjain nincs kukoricás, hegyek vannak körülötte. Janjetina a tenger partján áldozott kőszáli kecskék és gyapjas báránnyak földje. A hegyek azért állnak ott, hogy legyen honnan célozni.

Egy középkorú házaspár volt a kocsmá, nem látszott rajtuk, hogy már unokájuk is van, pedig volt, nem is olyan kicsi. A ripityára lőtt tengerparti üdülőhely szélén futó országúton állt a bódé, a néhány asztal meg a sütőde, szemben a benzinkúttal. Mordizom királynő már régóta leste, mikor ehet végre a nyárson piruló báránnyúsból, még sohasem evett olyat, egyébként jóval finomabbra számított, talán azért, mert

a vadabb, zamatosabb húsú rackajuh szopósbáránnyát ette gyerekkori húsvétokon, nem az elsősorban a gyapjáért tenyésztett faggyasabb, szájasabb merinóiét. Egyedül volt, Völgyi Dregán nem eszik birkafélét. Egy kis lugasban szolgálta fel a gazdasszony a sültet, a kerítés jelképesen bár, de mégiscsak elválasztotta a falatozókat a zsúfolt országút zajától-bűzétől meg a benzinkúttól, melyen éjjel-nappal tízpercenként megcsörrent valami, talán egy soha föl nem vett telefonkészülékét hívtak egy kilótt szállodából. Míg sültet, salátát, pálinkát adott az asszony, az ember hátrament a sufniába, és előre, az országút poros széléig előretolt egy hatalmas gyerekkocsit, benne egy kifordult lábú, nyálát csorgató, nyolcévesforma, üvöltő gyerekekkel. A szomszéd asztalnál Apgár ebédelt, nem odanézni nehéz volt, odanézni még nehezebb: ő kapta meg a bárány fejét, a bárány minduntalan odanézett Mordizom királynőre. Apgár szép lassan körbefalatozta a szemét, gondosan lekapirgáltak minden értékelhető falatot a koponyájáról. A fegyverét az asztal mellé támasztotta, néha oda-odakapott, néha az övéhez, elfelejtette, hogy gránátot már nem visel. A gyerek közben üvöltött.

A nyolcévesforma, idióta és béna kisgyerek annyira ordított az országúton, hogy tőle húsz-harminc centiméterre elviharzó teherautók zaját is alig lehetett hallani, s közben lassan belepte a közlekedés által felvert por. A háború után úgy-ahogy összetakolt, a belövések helyett azért még őrző kocsmá vendégei feszülten és csendesen csipegettek a rekkenő dalmát nyárban, néha fel-felkémleltek a hegykoszorúra, ahonnan a gránátok érkeztek, persze az már régen volt, az egy régi nyár, másik történet. A gyerekkocsi ugyanott állt, nem tudni, melyik hegyoldalról csapódott be a gránát, nyilván véletlenül. Nem valószínű, hogy a kocsmárosék fiára meg a menyére vadásztak volna, éppen csak így esett. A kocsmárosék, a nő meg a férfi is merev arccal tettek-vettek, néha hoztak még egy palack bort, még egy szelet kenyeret, mutogatni kellett, hogy mi kéne, az üvöltéstől hallani sem lehetett semmit. Valahogy mégiscsak meggondolták magukat, vagy talán egyszerűen csak eljött az az idő, amikor már nem az útszélén szokták tartani a gyereket, ki tudja, mindenesetre ugyanolyan rezzenéstelen arccal és kifejezéstelen tekintettel, ahogy addig is léteztek, betolták a kocsit gyerekestül a lugasba. Aki harsányan folytatta az üvöltést, benzinfüstös, országútporos arcán folyt a takonnyal kevert könny, bele a fekete, kitöredezett fogakkal teli szájába. A vendégek – nem voltak sokan – halkán ettek tovább, próbálgatták, meddig lehet elvonatkoztatni egy üvöltő élőhalottól, akitől, véltetően éppen a korai halálos ítélet miatt, mindenki rettegett és undo-

rodott. Végül adtak neki a nagyszülők egy hatalmas, faggyas, tocsogó, csupasz, hús nélküli, lefejtett báránycsontot, combcsont lehetett, a gyerekek azt rágcsálta, és ugyanúgy üvöltött. Az üvöltés csendje beledöngölődött a terasz közönségébe, a helyzetet nyilvánvalóan ismerő Apgár éppoly tanácstalan lehetett, mint a távolból érkezett Mordizom királylány, aki elhatározta, hogy megvigasztalja a gyereket.

Nézni kezdte először a csúnya és szenvedő szemét a rikoltozónak, biztos volt benne, hogy valamivel csak magára tudja irányítani a figyelmet. Lassan és halkán kezdett el beszélni hozzá, meggyőződve róla, hogy a nyelv nem akadály, a gyerekekhez elvégre egészen biztosan nem szólt még senki kedvesen, akkor is meg kell értenie engem, gondolta magában, ha nincs benne semmi emberi érzés. Mondogatta lassan, hogy ne szenvedj, te kis cica, csak egy percre figyelj rám, most olyasmit kapsz tőlem, amit máskor mástól sohasem, a gyerekek csak szorította a báránylábszárat, és üvöltött. A babakocsit kezdte el tologatni Mordizom királylány föl s alá, simogatta kétségbeesetten a senki által nem vállalt, zsírban és takonyban úszó groteszk kis fejet, egy reménytelen háború vakarcsnyi maradványát. Idegesítette, utálta és undorodott tőle. Hány évembe tellene, gondolta meggyőződés nélkül, míg egyszer elmosolyodna, mégis mennyit kellene befektetnem ebbe az érzelmi kísérletbe.

Holmi, 2012/6.

Vida Gergely

TEKERŐ

Előbb-utóbb formát nyer, májashurka-töltelék a disznóbélben.

Elnyúlik, nedves női kezek tagolják,

arról beszélnek, milyen ügyes tekerő vagyok, jól tartom a tempót, pontosan kiszámítom, mikor ér véget a bél vagy ürül ki a hüvely, de nem ezekkel a szavakkal.

Összeszokott társaság, mindenki fiatal, mindenki öreg. Jómagam is csak gyerek, akinek minden sikerül, aki gyorsan felfogom a dolgokat.

Itt, most, mindenki halott, de sötétedésig mindenképp megleszünk. Ez nem az „ami késik, nem múlik” józansága, nem ám, csak az idővel nincsenek sehogy, így aztán ki sem töltik egészen.

Így, aztán, nem valami könnyű, előre félek, hogy összecsapom a felfogást. Nem is szólok senkinek, hallgatok, mint a sír.

Valaki meglapogatja a hátam, kiesek a nézőpontból,

átlyukad a szövet, de „a bajok máshol kezdődnek” („nem itt”), ami kibuggyan, megy a kutyának, nem a többihez vissza a vasfazékba, az utolja már, újratölteni nem érdemes.

Engem küldenek hurkapálcikáért, mert, mondják, ez minden alkalommal el van felejtve. Ez nálunk már szinte szokás, akár a tél.

Aztán mire visszaérek, megoldják nélküle.

Irodalmi Szemle, 2012/6.